

**DIE TOEPASSING VAN DIE *CONTRA*
PROFERENTEM-REËL IN DIE VERTOLKING
VAN FORMELE ERKENNINGS IN
STRAFREGTELIKE VERRIGTINGE**

S v Groenewald 2005 2 SASV 597 (HHA)

1 Inleiding

Artikel 220 van die Strafproseswet 51 van 1977 bepaal dat 'n beskuldigde of sy of haar regsadviseur of die aanklaer in strafregtelike verrigtinge 'n feit kan erken wat by daardie verrigtinge in geskil geplaas is en dat sodanige erkenning voldoende bewys is van daardie feit. Artikel 220 het nie altyd 'n verwysing na die aanklaer bevat nie omdat die Staat in elk geval in terme van die gemenerereg formele erkennings mag maak. Die gemenerereg erken egter nie die maak van formele erkennings deur die verdediging nie (sien Schwikkard en Van der Merwe *Principles of Evidence* 2ed (2002) 442-443). Dit verklaar dan ook waarom die wetgewer eers in 1996 'n wysiging aan die Strafproseswet aangebring het ten einde die aanklaer ook toe te laat om erkennings in terme van artikel 220 te maak (sien artikel 12 van die Strafproseswysigingswet 86 van 1996).

In die saak van *S v Groenewald* (2005 2 SASV 597 (HHA), hierna "*Groenewald*") wat hier onder die loep geneem word, was die Hoogste Hof van Appèl geroepe om 'n bevinding te maak rakende die betekenis en die effek van 'n formele erkenning gemaak deur die verdediging waar die erkenning onversoenbaar was met die saak vir die Staat. Die Staat het geen beswaar gehad teen die formulering van die erkenning op die stadium toe dit gemaak is nie. Hierdie uitspraak bied 'n nuwe perspektief op die tradisionele benadering tot die vertolking van formele erkennings wat gemaak word in strafregtelike verrigtinge.

2 Die uitwerking van 'n formele erkenning

Die formele erkenning moet daarop gerig wees om die verrigtinge te verkort deurdat die teenstander verlig word van die noodsaaklikheid om 'n feit te bewys (sien Schmidt *Bewysreg* 3e uitg (1989) 200). Daar word daagliks in die strafhove van Suid-Afrika van sodanige formele erkennings gebruik gemaak ten einde die verrigtinge in te kort. Dit word veral aangewend om die juistheid van regsmediese verslae buite geskil te plaas. Formele erkennings bring ook waarskynlik in die meerderheid moord- en strafbare manslagverhore mee dat dit onnodig word vir die Staat om omslagtige getuienis rakende die kousale ketting aan te bied. In *S v Seleke* (1980 3 SA

745 (A) 754F-755A) is die uitwerking van 'n erkenning in terme van artikel 220 van die Strafproseswet soos volg deur Rumpff HR verwoord:

“Wanneer 'n erkenning kragtens art 220 gemaak word, beteken dit dat 'n beskuldigde nie later kan beweer dat wat erken is, nog deur die Staat bewys moet word nie. Die woorde ‘voldoende bewys’ onthef dus die Staat van die las om die betrokke feit wat erken is, op enige ander manier te bewys, tensy die Staat, om spesiale redes, nog ander getuienis omtrent die feit aan die Verhoorhof wil voorlê. Voldoende bewys is natuurlik nie afdoende bewys (conclusive evidence) nie en kan later deur die beskuldigde, bv, weens dwang of dwaling of deur ander regtens aanneemlike feite, weerlê word. Vanselfsprekend moet die artikel beperk word tot dit wat met die artikel beoog word, nl slegs 'n suiwer feit wat in geskil geplaas is en wat deur of namens 'n beskuldigde erken word. Indien daar tesame met die erkende feit verduidelikings of verklarings verskyn, kan die hof daarvan kennis neem, onderhewig aan verdere getuienis wat aan die Verhoorhof mag voorgelê word, maar alleen die suiwer feit wat in geskil geplaas is en erken word, word as voldoende bewys beskou. Dit is vanselfsprekend dat 'n erkenning van 'n feit wat in geskil geplaas is, die aanklaer nie kan belet om ander feite wat nog in geskil is, te bewys nie.”

Uit ander sake (sien *S v Mjoli* 1981 3 SA 1233 (A) 1247C-D) blyk dit egter dat die onderskeid tussen “voldoende” en “afdoende” bewys nie gehandhaaf word nie en dat, alhoewel die woord “voldoende” in artikel 220 voorkom, daar eintlik “afdoende” bedoel word. In *S v Malebo* (1979 2 SA 626 (B) 644B-C) het Hiemstra HR dit soos volg gestel:

“'n Erkenning onder art 220 is afdoende ... Ek wil nie sê dat 'n erkenning ingevolge art 220 totaal onherroepelik is nie. 'n Beskuldigde sal hom ongetwyfeld op 'n *bona fide* misverstand of iets dergeliks kan beroep, maar binne die terminologie van die bewysreg is so 'n erkenning afdoende bewys en nie “voldoende” of *prima facie*-bewys nie.”

3 Agtergrond

In *Groenewald* is die appellant deur die Transvaalse Provinsiale Afdeling van die Hooggeregshof skuldig bevind op twee aanklagte van moord en 'n aanklag van poging tot moord voortspruitend uit 'n enkele voorval. Sy appèl na die Volle Hof is in 'n meerderheidsbeslissing (Seriti R en Mbha WnR) afgewys. Die minderheidsuitspraak van Claassen R sou egter later die fokuspunt van die appèl na die Hoogste Hof van Appèl word. Tydens die verhoor het die appellant al die elemente van die misdrywe hom ten laste gelê, in geskil geplaas. Die Staat het twee ooggetuies geroep om teen die appellant te getuig, te wete die klaer ten aansien van die poging tot moord aanklag en die persoon wat tydens die voorval in die geselskap van die appellant was. Alhoewel die getuienis van hierdie twee getuies drasties verskil het rakende die aanloop tot die noodlottige gebeure, het beide die verhoorhof meegedeel dat die appellant die enigste persoon was wat tydens die voorval 'n vuurwapen hanteer het en dat hy dan inderdaad ook al die skote afgevuur het wat gelei het tot die dood van die twee oorledenes en die verwonding van die klaer in die poging tot moord aanklag. In die loop van die verhoor het die advokaat van die appellant sekere formele erkennings gemaak en verklaar dat die doel van daardie erkennings was om die Staat behulpsaam te wees, daarin dat die erkennings die Staat sou vrystel van die

verpligting om sekere getuies te roep. Die verdediging het onder meer erken dat die doppies wat gevind is op die toneel waar die voorval plaasgevind het, uitgewerp is deur 'n vuurwapen wat deur die appellant gebruik is tydens die skietvoorval. Daarbenewens is die volgende belangrike erkenning aangeteken:

“Dit is gemeensaak dat daar slegs vyf doppies op die betrokke toneel van die voorval was en erken die partye dat die vyf doppies opgetel is en aan Wolmarans, 'n ballistiese deskundige, oorhandig is vir ontleding.”

Uit die lykskouingsverslae het dit geblyk dat die twee oorledenes elk drie skietwonde opgedoen het. Die klaer in die poging tot moord aanklag het minstens twee of hoogstens drie skietwonde opgedoen. Daar was dus ten minste agt en moontlik nege skote afgevuur tydens die voorval. Die weergawe van die appellant het onder andere daarop neergekom dat beide hy en sy metgesel op die aand van die voorval bewapen was – hy, die appellant, met 'n pistool en sy metgesel met 'n rewolwer wat uiteraard nie doppies uitwerp wanneer dit afgevuur word nie. Die appellant het beweer dat hy slegs vyf skote in noodweer afgevuur het en het by implikasie beweer dat die ander skote deur sy metgesel afgevuur is.

4 Die minderheidsuitspraak van die Volle Hof

Met die appèl na die Volle Hof het Claassen R in sy minderheidsuitspraak daarop gewys dat die verhoorhof verplig was om die erkenning dat daar slegs vyf doppies op die toneel was as 'n bewese feit te aanvaar. Die Staat het erken dat hy gefouteer het deur in te stem tot die manier waarop die verdediging die erkenning geformuleer het, maar die Staat het geen poging aangewend om die erkenning terug te trek nie. Hierdie versuim het meegebring dat, waar die erkende feit teenstrydig was met ander getuienis deur die die Staat gelei, daardie erkende feit van deurslaggewende aard moes wees. Claassen R het derhalwe bevind dat die weergawe van die Staat dat slegs die appellant 'n vuurwapen gehad het en skote afgevuur het, verwerp moes word. Die erkende feit het gestrook met die wese van die weergawe van die appellant en sy weergawe van die gebeure was dus redelik moontlik waar. Die ignorering van die erkende feit sou lei tot die aantasting van die appellant se reg op 'n billike verhoor omdat die appellant sy saak gevoer het op die basis van die erkende feit (par 31).

5 Bespreking

Die Hoogste Hof van Appèl het spesiale verlof tot appèl aan die appellant verleen. Daar het die appellant uiteraard weer swaar gesteun op die benadering van Claassen R in die Volle Hof. In 'n uitspraak gelewer deur Cameron AR het die Hoogste Hof van Appèl egter eenparig bevind dat daardie argument nie water kon hou nie. Die hof het bevind dat die betoog namens die appellant 'n poging was om aan die betrokke erkenning 'n betekenis toe te dig wat dit nooit bedoel was om te hê nie (par 33). Die hof moes tot 'n beslissing kom oor wat presies erken is toe die partye die

verhoorhof meegedeel het dat dit *gemeensaak* was dat daar slegs vyf doppies op die toneel van die voorval was. Die appellant het aangevoer dat hierdie mededeling neergekom het op 'n erkenning deur die Staat as 'n erkenning van die absolute waarheid dat daar deurgaans slegs vyf doppies op die toneel was. Die hof het egter bevind dat hierdie 'n ambisieuse vertolking was, wat sou beteken dat die hof die erkenning in isolasie moes beskou, asof dit heeltemal verwyderd staan van die gebeure tydens die verhoor. Die hof het dit duidelik gestel dat erkennings nie sodanig vertolk kan word nie. Die hof het bevind dat dieselfde benadering gevolg word waar dokumentêre getuienis en ander mededelings aan 'n hof as getuienis ontvang word (par 34).

Handelende met die effek van die erkenning, het die hof daarop gewys dat die oorkonde van die verhoor aangetoon het dat die erkenning "namens die beskuldigde" gemaak is. Die konteks waarbinne en agtergrond waarteen 'n erkenning gemaak word, verrai die ware betekenis en effek van daardie erkenning. Die appellant het aangevoer dat die Staat ook gebind word deur die erkenning omdat die Staat ook erkennings in terme van die artikel kon maak. Die hof het bevind dat die erkenning nie deur die Staat aangebied is nie, maar wel deur die appellant en boonop met die verklaarde oogmerk dat die erkenning die Staat sou onthef van die verpligting om sekere getuienis aan te bied (par 36). Die hof het bevind dat dit die saak vir die Staat was dat daar vyf doppies *op die toneel was* en dat die Staat nooit gepoog het om te bewys dat daar *slegs vyf doppies* op die toneel was nie. Die appellant kon nie deur sy erkenning die Staat van enige plig onthef om dit te bewys wat dit voornemens was om te bewys nie. Die appellant kon dus nie die Staat met die erkenning bind tot 'n betekenis wat wesenlik afgewyk het van die staatsaak nie (par 37). Daarbenewens het die erkenning nooit aangedui op watter stadium daar slegs vyf doppies op die toneel was nie. 'n Presiese tydsaanduiding was wesenlik ten einde gevolg te kon gee aan die verreikende interpretasie wat die appellant aan die erkenning wou koppel (par 38).

Die hof het voorts bevind dat die formulering van die erkenning deur die advokaat vir die appellant tydens die verhoor 'n relevante faktor by die bepaling van die betekenis van die erkenning was (par 39). Die gesag dui daarop dat, waar 'n erkenning vir meer as een vertolking vatbaar is, die vertolking wat die beskuldigde die meeste begunstig toepassing moet vind (*S v Maweke* 1971 2 SA 327 (A) 329H; *S v Collop* 1981 1 SA 150 (A) 170C; and Schmidt 205). Dit blyk dat die Hoogste Hof met die aanvang van sy uitspraak wel erkenning verleen het aan hierdie benadering (par 35). Die hof het bevind dat die reël dat dubbelsinnige geskrewe stukke teen die opsteller daarvan uitgelê moet word, toegepas moet word ten einde te bepaal tot watter mate die Staat gebind word deur 'n betekenis wat 'n beskuldigde op die Staat wil afdwing. Die hof het bevind dat hierdie reël nie net toepassing vind in die kontraktereg nie, maar dat dit ook 'n sinvolle praktiese benadering tot die uitleg van 'n formele erkenning bied (par 39). Die hof bevind dat die Staat slegs die bedoeling gehad het om te erken dat slegs vyf doppies op die toneel was toe die toneel later deur 'n polisiebeampte besoek is en dat

die Staat op geen stadium te kenne wou gee dat dat daar meer as vyf doppies op die toneel was nie (par 40).

Volgens die *contra proferentem*-reël moet 'n kontrak of sy bedinge in geval van twyfel teen die party deur wie of namens wie dit geformuleer is, vertolk word. Die redenasie agter die reël is dat die verantwoordelike kontraktant die geleentheid moes gebruik het om hom duidelik uit te druk. By die toepassing van hierdie reël op die uitleg van die formele erkenning het die Hoogste Hof egter versuim om die reël binne sy konteks te beskou. Die reël is 'n tersiêre reël van kontraksuitleg en word slegs as 'n laaste uitweg toegepas. Waar die woorde van 'n kontrak dubbelsinnig is, sal 'n hof neig tot 'n interpretasie wat billik is deurdat dit nie aan die een kontraktant 'n onredelike voordeel bokant die ander een verleen nie, maar dit sal skynbaar nie gedoen word as so 'n vertolking met die duidelike en ondubbelsinnige betekenis van die gebesigde woorde in stryd sou wees nie (sien Van der Merwe, Van Huyssteen, Reinecke and Lubbe *Kontraktereg Algemene Beginsels* 2e uitg (2004) 299-303). Cornelius (*Principles of the Interpretation of Contracts in South Africa* (2002) 182) waarsku dat die *contra proferentem*-reël arbitrêr van aard is en dat dit met omsigtigheid toegepas moet word. Dit word slegs toegepas indien alle ander reëls van uitleg uitgeput is. Alhoewel die hof in *Groenwald* die *contra proferentem*-reël slegs gebruik het as 'n hulpmiddel om te bepaal tot watter mate die Staat gebonde was aan die tersaaklike erkenning, is dit moeilik om in te sien dat die praktiese effek daarvan nie lynreg bots met die beginsel dat die vertolking wat die mees gunstige vir die beskuldigde is, toepassing moet vind nie. Daar word aan die hand gedoen dat die hof, deur eerder van die billikheidsmaatstaf gebruik te maak, steeds tot dieselfde gevolgtrekking kon kom as waartoe hy in die saak gekom het. Hierdie benadering is soos volg gestel in *S v Maputle* (2003 2 SASV 15 (HHA) par 13) waar Cloete AR met goedkeuring verwys het na die Amerikaanse gewysde *Estelle v Williams* (425 US 501 (1976)) waarin die volgende gesê is:

“Courts must do the best they can to evaluate the likely effects of a particular procedure, based on reason, principle and common human experience.”

In *Groenwald* wys die hof voorts daarop dat, op die stadium toe die appellant se advokaat die erkenning gemaak het, die getuie van die klaer se metgesel reeds afgehandel was en dat die kruisverhoor van die klaer in die poging tot moord aanklag byna voltooi was. Op geen stadium is dit egter aan enige van hierdie getuies gestel dat die appellant slegs vyf skote afgevuur het nie. Die suggestie wat op appèl gemaak is dat 'n ander persoon verdere skote afgevuur het, het op daardie stadium glad nie na vore getree in die verhoor nie (par 40). Dit blyk dus dat die appellant inderdaad nie sy verdediging gevoer het op die basis van die erkende feit nie. Die uitspraak beklemtoon die feit dat die reg op kruisondervraging ook belangrike verantwoordelikhede meebring. In *President of the Republic of South Africa v South African Rugby Football Union* (2000 1 SA 1 (CC) par 61) is hierdie verantwoordelikheid soos volg uiteengesit:

“As a general rule it is essential, when it is intended to suggest that a witness is not speaking the truth on a particular point, to direct the witness's attention

---

to the fact by questions put in cross-examination showing that the imputation is intended to be made and to afford the witness an opportunity, while still in the witness-box, of giving any explanation open to the witness and of defending his or her character. If a point in dispute is left unchallenged in cross-examination, the party calling the witness is entitled to assume that the unchallenged witness's testimony is correct."

In *Groenewald* het die hof tot die gevolgtrekking gekom dat die betrokke erkenning, binne sy konteks vertolk, nie die betekenis of uitwerking wat die appellatant daaraan wou koppel, ondersteun het nie. Uit die uitspraak blyk dit duidelik dat dit by artikel 220 van die Strafproseswet gaan om die aanvaarding van 'n feit wat deur die teenparty beweer word (sien *S v Dingoos* 1980 1 SA 595 (O) 597B-C). Dit maak dan ook volkome sin dat 'n feit wat nie bestaan nie of nie bewys kan word te bestaan nie, nie erken kan word nie. Die saak bevestig ook dat dit absoluut noodsaaklik is dat enige erkennings wat gemaak word tydens 'n strafverhoor op 'n noukeurige en ondubbelsinnige manier gemaak moet word ten einde enige misverstande rakende wat presies in geskil is, uit die weg te ruim (Sien *S v Mdladla* 1972 3 SA 53 (N) 58C-D). Die hof het ook met die uitspraak 'n duidelike boodskap aan vernuftige regspraktisyns gestuur dat die strafproses meer is as net 'n tegniese spel. Die woorde in *S v Boesak* (2000 1 SASV 633 (HHA) par 50) vind weerklank: "A criminal trial is not a game of catch-as-catch-can, nor should it be turned into a forensic ambush."

6 Gevolgtrekking

Die konteks waarbinne 'n formele erkenning tydens 'n strafverhoor gemaak word, is van kardinale belang in die vertolking van die erkenning. Die toepassing van die *contra proferentem*-reël in die uitleg van die formele erkenning in *Groenewald* was egter ondeurdag en bring regsonsekerheid mee. Dit blyk dat daar in strafverhore toenemend wegbeweeg word van 'n siening dat die beskuldigde eintlik gekonfronteer word met die magtige staatsmasjinerie. Die Staat en die beskuldigde konfronteer mekaar eerder as gelyke gedingspartye. Geregtigheid vereis nie slegs dat die onskuldige vrygespreek sal word nie, maar ook dat 'n persoon wat 'n misdaad gepleeg het behoorlik daarvoor gestraf sal word. Die maak van formele erkennings moet met omsigtigheid en akkuraatheid geskied. Uiteindelik is dit in die belang van regspleging dat die vervolging, die verdediging en die voorsittende beampte, wanneer daar formele erkennings gemaak word, moet verseker dat daar geen verwarring of onduidelikhede bestaan rakende die presiese betekenis van die erkenning nie en 'n teenparty behoort duidelik aan te dui tot watter mate 'n erkenning strook met die feite tot sy of haar beskikking.

Pieter du Toit
Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus